

УДК 636:619:001(09)

Ю. Д. ЛИПОВА, аспірантка, Інститут розведення і генетики тварин
НААН, Київ

ПОПУЛЯРИЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА А. К. СКОРОХОДЬКА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ТВАРИННИЦТВА

Висвітлено основні напрями популяризаційної діяльності відомого вченого в галузі гігієни сільськогосподарських тварин, професора А. К. Скороходька – укладача галузевих енциклопедичних і довідкових видань, редактора спеціалізованих наукових часописів і збірників, автора узагальнюючих наукових праць.

Ключові слова: зоогігієна, тваринництво, утримання і годівля сільськогосподарських тварин

Вступ. За умов національного відродження та державотворення в Україні важливого значення надається репрезентації та популяризації здобутків українських учених у галузі сільськогосподарських наук, що є однією із складових української культури, свідченням її високого наукового потенціалу. До розвитку даного напрямку значних зусиль доклали професор А. К. Скороходько (1883–1954), який залишив помітний слід не лише як відомий учений у галузі тваринництва, розробник фізіолого-гігієнічних норм утримання сільськогосподарських тварин, а й як талановитий популяризатор вітчизняних зоотехнічної, зоогігієнічної та ветеринарної наук.

Мета дослідження. Попередніми дослідниками проведено ряд розвідок з вивчення окремих аспектів діяльності А. К. Скороходька, однак до цього часу його популяризаційної діяльності вивчено ще не було, що не сприяло

© Ю. Д. Липова, 2013

цілісному науково-історичному аналізу становлення його особистості. З огляду на це автор піднімає саме цю проблему, розв'язання якої ґрунтується на використанні низки спеціальних історичних (історико-порівняльного, предметно-хронологічного), загальнонаукових і джерелознавчих методів.

Результати дослідження. А. К. Скороходько, передусім, доклав зусиль до становлення та розвитку енциклопедичної справи, розроблення галузевої наукової термінології. Слід зазначити, що на українських землях складанням різноманітних термінологічних словників почали активно займатися лише після революції 1917 р., засновували спеціальні гуртки та комісії. Так, у серпні 1918 р. При Київському науковому товаристві створили Термінологічну комісію, яка вперше поставила розроблення української термінології на наукове підґрунтя.

У 1919 р. при Українській академії наук також розпочала свою діяльність Правописно-термінологічна комісія. Після приєднання у травні 1921 р. Київського наукового товариства до Української Академії наук, на базі обох термінологічних комісій було створено Інститут української наукової мови. Він поділявся на 6 відділів, які в свою чергу мали у своєму складі 34 секції [5, с. 195]. Професор А. К. Скороходько очолював ветеринарно-зоотехнічну секцію сільськогосподарського відділу, основне завдання якої полягало у розробленні першого ветеринарно-зоотехнічного словника українською мовою.

Слід відмітити, що інтенсивна робота зі складання термінологічних словників розгорнулася у всіх 34-х секціях Інституту української наукової мови. Зокрема, ветеринарно-зоотехнічна секція через своїх кореспондентів збирала матеріал серед господарів, які утримували худобу, щодо запровадження зоотехнічних і санітарно-зоогігієнічних заходів у їхніх стадах, з цією метою заповнювалися спеціально розроблені друковані картки. Крім того, накопичували та аналізували статистичний матеріал, вивчали друковані джерела та давні рукописи, які містили дані щодо розвитку тваринництва на українських землях. У результаті кропіткої праці в Інституті було зібрано більше 2 млн. термінологічних карток. На їх основі кожен відділ розробляв окремий галузевий термінологічний словник [6, с. 295; 7, с. 291].

Варто зазначити, що авторитет Інституту української наукової мови був настільки великим, що місцеві видавництва, перш ніж публікувати підручник чи наукову книгу, зазвичай, віддавали його на перегляд та погодження вченим Інституту, де першочергово виправлялася наукова термінологія. На жаль, більшість із термінологічних словників, у тому числі й ветеринарно-зоотехнічний словник, так і не були опубліковані, оскільки наприкінці 20-х років Інститут української наукової мови попав у поле зору радянського уряду, більшість із його співробітників, у їх числі й професор А. К. Скороходько, були репресовані за причетність до «Спілки визволення України» [2, арк. 3].

Водночас із розробленням термінологічного словника професор А. К. Скороходько здійснював підготовку галузевих енциклопедії та довідника українською мовою. Як засвідчив аналіз, «Популярна ветеринарна енциклопедія» (1930), одним з укладачів якої він був, стала першим практичним керівництвом з розроблення санітарно-гігієнічних нормативів для тваринницьких господарств, запровадження в них низки профілактичних та санітарно-гігієнічних заходів [8]. Енциклопедія містила розділи про анатомію, утримання та догляд, умови експлуатації тварин; види захворювань та фактори, що їх спричинюють; висвітлювала питання екстер'єру, штучного осіменіння; технології переробки продуктів тваринництва; ветеринарно-санітарного контролю скотомогильників та дезінфекції тваринницьких приміщень. Енциклопедія також містила поради щодо надання першої ветеринарної допомоги.

А. К. Скороходьком були особисто підготовлені розділи: «Як доглядати тіла тварині», «Які повинні бути тваринні приміщення», «Здоровий та хворий стан кормів», «Шкідливі та отруйні рослини», «Яка тварині користь на пасовиську», у яких він висвітлює раціональні заходи догляду за худобою, зокрема питання гігієни шкіри та кінцівок. Розробив вимоги до тваринницьких приміщень, включаючи вибір належних будівельних матеріалів, влаштування вентиляційних каналів, проектування стійла, годівниць, каналізації тощо. Розглядаючи питання гігієни кормів, зазначав, що їх необхідно заготовлювати в належних умовах, запобігати ураженню шкідниками тваринного походження, грибками, цвілью та бактеріями; ретельно перевіряти на вміст шкідливих і отруйних рослин.

У «Популярній ветеринарній енциклопедії» А. К. Скороходько вперше наводить детальний зоогігієнічний аналіз грубих, соковитих і концентрованих кормів. Як важливий захід покращення здоров'я і фізичного стану сільськогосподарських тварин, розглядав їх випасання на пасовищах, оскільки лише на вільному просторі здійснюється безперешкодна теплорегуляція, тварина перебуває в постійному русі, що добре впливає на стан м'язів. На пасовищі в сонячну погоду на тварину діють ультрафіолетові промені, які є природним бактерицидним засобом.

Професор А. К. Скороходько також був укладачем «Ветеринарного poradnika для селян», який вийшов друком у 1927 р. [1]. Він підготував такі розділи до нього: «Яке приміщення найкраще для тварини», «Як треба доглядати шкіри, ноги та копита у тварин», «Як треба тваринами працювати», «Як правильно запрягати коней», «Як коней годувати та напувати», «Шкідні та отруйні для тварин рослини», «Шкідні для тварин хвороби кормових рослин», «Як дізнатися віку в коня та в корови». Учений акцентував увагу на тому, що дуже важливим фактором утримання сільськогосподарських тварин є підтримання оптимального мікроклімату в будівлі, доброї освітленості, обладнання вентиляційної та каналізаційної

систем. Необхідним заходом для підтримання здорового та продуктивного довголіття тварин вважав систематичний догляд за їхньою шкірою та кінецьками, дотримання правил експлуатації робочих тварин.

У даному виданні А. К. Скороходько наводить типові числові норми розташування худоби у приміщенні, розміри стійла і годівниці та виходу гною для кожного виду сільськогосподарських тварин. Дає детальну характеристику найбільш поширених хвороб кормових рослин, які чинять негативний вплив на здоров'я тварин, це, зокрема, картопляний грибок, сажка, іржа, ріжки, цвіль та ін. Описує головні симптоми, що здебільшого спостерігаються у тварин після споживання неякісного корму. У розділі числові довідки учений також наводить цінні практичні рекомендації щодо того, як правильно визначати температуру в тварин та птиці, оптимальний строк парування, тривалість вагітності та родів для різних видів сільськогосподарських тварин та ін. [1].

Іншою гранню популяризаторської діяльності професора А. К. Скороходька є редагування відомих галузевих часописів та збірників. Так, уже після демобілізації з армії в 1918 р. його обирають редактором часопису «Вісник ветеринарної медицини», створеного за ініціативи військово-ветеринарного управління [12, арк. 3–4]. Він також був членом редакційної колегії наукових тематичних збірників «Записки Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту» (1924–1926) та «Труды Киевского ветеринарного института» (1944–1954), в яких відображалися найбільш актуальні наукові розробки з питань ветеринарії та зоогієни. У цих виданнях А. К. Скороходько систематично публікував свої статті, зокрема відводив чільне місце популяризації діяльності галузевих вищих навчальних закладів.

А. К. Скороходько відомий як автор низки узагальнюючих наукових праць. За результатами нашого дослідження, у своїх перших наукових працях учений висвітлює загальний стан тваринництва в окремих регіонах країни, популяризує діяльність деяких племінних заводів, внесок губернських і повітових земств у розвиток зоотехнії тощо. Це, насамперед, його статті: «Состояние животноводства в Елисаветградском уезде» (1910), «Конный завод в Екатерининскую эпоху» (1911), «Впечатления популяризации животноводства на сельскохозяйственных курсах» (1913) та ін. [13, арк. 4]. У більш пізніх наукових працях А. К. Скороходько висвітлює досягнення вітчизняних зоогієнічної та ветеринарної наук. Зокрема, здобутки з гієни утримання сільськогосподарських тварин відтворюють його статті: «Современное состояние зооигиены в СССР и перспективы ее развития» (1937), «Новое в советской зооигиене» (1937), «Достижение советской зооигиены за 30 лет» (1948) та ін.

У 1936 р. на VII пленумі ветеринарної секції ВАСГНІЛ, присвяченому розвитку та проблемам вітчизняної зоогієни, професор А. К. Скороходько

виступає з доповіддю «Современное состояние зоогигиены в СССР и перспективы ее развития». Ученим узагальнено наукові досягнення з питань гігієни стійлового утримання, зокрема наведено оптимальні показники вмісту аміаку, температури, вологості повітря в приміщеннях, де утримують худобу. Охарактеризовано температурно-вологістні режими для опалюваних і неопалюваних приміщень. Порівняно ефективність найбільш розповсюджених систем вентиляції і кондиціонування повітря у приміщеннях та ін. [11, с. 2–3].

Як найбільші досягнення гігієни годівлі сільськогосподарських тварин, А. К. Скороходько виділяє: 1) визначення шкідливості ряду кормових рослин; 2) встановлення впливу пліснявіння кормів в етіології шлунково-кишкових захворювань поросят; 3) отримання практично значущих даних щодо мінерального і вітамінного режиму для підвищення резистентності у тварин; 4) обґрунтування гігієнічного значення дріжджування кормів у годівлі худоби та ін.

У напрямі гігієни догляду й експлуатації тварин популяризує такі досягнення: 1) отримання нових даних щодо значення догляду за шкірою; 2) встановлення ролі моціону для вирощування здорових тварин та ін. Висвітлює успіхи в розробленні питань відтворення та збереження молодняка, які були забезпечені проведенням значної роботи з гігієни самок, використанням спеціальних родильних приміщень, дотриманням гігієни утримання новонароджених тварин, застосуванням системи санітарних бар'єрів [11, с. 4].

Виступаючи на I сесії Науково-консультаційної ради НКЗС УСРР з доповіддю «Ветеринарія в сільському господарстві України» (1928), А. К. Скороходько охарактеризував головні завдання та здобутки організації вітчизняної ветеринарної служби. Так, її першочерговими завданнями вважав зменшення смертності поголів'я худоби, скорочення втрат продуктивності та працездатності внаслідок захворювань, зростання резистентності тварин на основі відповідних заходів. Разом з тим вказував ще й на іншу не менш важливу функцію ветеринарії – забезпечення санітарного порядку, що полягає в охороні здоров'я населення від тваринних захворювань та запобіганні вживання недоброякісних продуктів тваринного походження [10, с. 3–5].

Професором А. К. Скороходьком визначено основні причини поширюваності захворювань в Україні: 1) недостатня вивченість багатьох збудників хвороб та епізоотологічних закономірностей їхнього розповсюдження; 2) недосконала організаційна структура вітчизняної ветеринарії, мізерне фінансування; 3) недостатня свідомість та обізнаність населення щодо ролі профілактичних та протиепідемічних заходів. Зазначав, що ветеринарні заходи найкраще досягають мети, якщо ґрунтуються на свідомості населення та активній участі його в загальнодержавних та приватних заходах. Передумовою розвитку тваринництва вважав належну підготовку населення у ветеринарно-

санітарному відношенні, збільшення кількості ветеринарних навчальних закладів і науково-дослідних установ [10, с. 45–46].

Висновки. Таким чином, однією із форм наукової діяльності відомого вченого в галузі зоогієни та ветеринарії професора А. К. Скороходька є узагальнення і популяризація здобутків вітчизняних учених. Виділено такі напрями популяризаційної діяльності вченого: підготовка галузевих енциклопедичних і довідкових видань, редакція низки спеціалізованих часописів і збірників, підготовка узагальнюючих наукових праць у галузі зоогієни та ветеринарії.

Список літератури: 1. *Ветеринарний* poradnik для селян / уклад.: П. І. Гімбельрейх [та ін.] ; за ред. А. К. Скороходька. – Х. : Рад. селянин, 1927. – 204 с. 2. *Державний* архів м. Києва, ф. Р-1361, оп. 3, spr. 77, ark. 1–72. 3. *Захаренко М. О.* Видатний вчений, педагог, громадський діяч – А. К. Скороходько / М. О. Захаренко, В. В. Красій // *Наук. вісн. Нац. аграр. ун-ту.* – 1998. – № 12. – С. 9–14. 4. *Красій В. В.* Досягнення наукової школи професора А. К. Скороходька у вивченні актуальних проблем зоогієни і підготовці спеціалістів вищої кваліфікації для тваринницької галузі за 75 років / В. В. Красій, М. О. Захаренко // *Наук. вісн. Нац. аграр. ун-ту.* – 1998. – № 12. – С. 15–25. 5. *Огієнко І. І.* Історія української літературної мови / І. І. Огієнко; упоряд. М. С. Тимошик. – К. : Либідь, 1995. – 296 с. – (Літературні пам'ятки України). 6. *Огієнко І. І.* Історія української літературної мови / І. І. Огієнко; упоряд. М. С. Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 2001. – 440 с. 7. *Огієнко І. І.* Історія української літературної мови / І. І. Огієнко; упоряд. М. С. Тимошик; ред. Н. Тимошик. – 2-ге вид, випр. – К. : Наша культура і наука, 2004. – 434 с. 8. *Популярна* ветеринарна енциклопедія / уклад. : В. В. Боровський [та ін.]. – Х. : Рад. селянин, 1930. – 416 с. 9. *Рудик С. К.* Коротка історія ветеринарної медицини України (До 1000-я вищої ветеринарної освіти України) / С. К. Рудик. – К., 2001. – 224 с. 10. *Скороходько А. К.* Ветеринарія в сільському господарстві України : доп. на 1 сесії Наук.-консультац. ради при НКЗС, 4–7 квітня 1928 р. / А. К. Скороходько. – Х., 1928. – 58 с. 11. *Скороходько А. К.* Современное состояние зооигиены в СССР и перспективы ее развития / А. К. Скороходько // Тезисы докладов VII пленума ветеринарной секции ВАСХНИЛ по зооигиене / ред. А. М. Доброхотов. – М. : ВАСХНИЛ, 1936. – С. 1–5. 12. *Центральний* державний архів вищих органів влади і управління України, ф. 166, оп. 12, spr. 7677, 4 ark.

Надійшла до редакції 01.02.2014 р.

УДК 636.082:001:929

Популяризаційна діяльність професора А. К. Скороходька у контексті розвитку вітчизняного тваринництва / Ю. Д. Липова // Вісник НТУ «ХП». Серія: Історія науки і техніки. – Х. : НТУ «ХП», 2014. – № 30 (1073). – С. 133–138. – Бібліогр.: 12 назв.

Освещены основные направления популяризаторской деятельности известного ученого в области гигиены сельскохозяйственных животных, профессора А. К. Скороходько – составителя отраслевых энциклопедических и справочных изданий, редактора специализированных научных журналов и сборников, автора обобщающих научных работ.

Ключевые слова: зоогигиена, животноводство, содержание сельскохозяйственных животных, кормление

The main directions of promotional activities of known scientist in the field of hygiene of farm animals, professor A. K. Skorokhodko – the originator industry encyclopedias and reference books, editor of specialized scientific journals and anthologies, author summarizing scientific studies were highlighted in the article.

Keywords: zoohygiene, animal husbandry, animal keeping, feeding